

Derleme Makale / Review

Mekteb-i Tıbbiye'nin Haydarpaşa'ya Nakli ve Açılışı (1903) Transferring of the School of Medicine to Haydarpaşa and Its Opening (1903)

Resul Köse¹

¹Resul Köse

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü,
İstanbul Üniversitesi Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bilim Dalı Doktora
Öğrencisi
ORCID numarası: 0000-0002-4658-6778

Geliş Tarihi/Date of Receipt: 18.01.2019

Kabul tarihi/Date of Acceptance: 3.07.2019

Atrf/Citation: Köse, R. (2019). Mekteb-i Tıbbiye'nin Haydarpaşa'ya
nakli ve açılışı. *SBÜ Hemşirelik Dergisi* 1(1), 53-60.

ÖZ

Osmanlı'nın ilk dönemlerinde medreselerde sürdürülen tıp eğitiminin bağımsız bir yapıya kavuşması Kanunî Sultan Süleyman döneminden itibaren mümkün olmuştur. Modern anlamda tıp teşkilatının tesisi ve tıp eğitiminin başlangıcı ise II. Mahmud döneminde Tıbhâne-i Âmire'nin kuruluşu ile birlikte başlamıştır. Bu derlemede Tıbhâne-i Âmire'nin tesisinden ana hatlarıyla bahsedildikten sonra II. Abdülhamid döneminde Haydarpaşa'da inşa edilen Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne binasının bu mahalle inşa sebebi, nakli ve açılışı ele alınmaktadır. Binanın inşa öncesi yer tespiti, nakli ve açılışı o dönem türlü siyasi ve özel sebeplerle eleştirilmiş olsa da Sultan II. Abdülhamid'in bu eseri Türk tıbbının gelişiminde müstesna bir yere sahip olmuştur. Çalışma için dönemin arşiv belgeleri, gazeteler ve mevcut güncel kaynaklardan yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: II. Mahmud; II. Abdülhamid; Mekteb-i Tıbbiye; Rieder Paşa; Zeki Paşa.

ABSTRACT

Medical education in madrasa that was being taught in the early period of the Ottoman, has become an independent structure since the reign of Sultan Suleyman the Magnificent. The establishment of the medical organization and the beginning of medical education began with the period of Mahmud II by the foundation of the Tıbhâne-i Amire. This review outlines the establishment of Tıbhâne-i Amire. Besides, it was emphasized on the reason for the construction, transportation and opening of the Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne building in Haydarpaşa which was built in the reign of Sultan Abdulhamid II. Although the period of pre-construction of the building was criticized for various political and special reasons at the time, this work of Sultan Abdulhamid II has an exceptional place in the development of Turkish medicine. Archival documents, newspapers and current sources were used for this study.

Keywords: Abdulhamid II; Mahmud II; Mekteb-i Tıbbiye; Rieder Pasha, Zeki Pasha.

Giriş

Sultan II. Abdülhamid döneminde yaptırılan Mek-teb-i Tibbiye-i Şâhâne binası muazzam ve zarif mimarisıyla İstanbul'un silüetini oluşturan önemli yapılar arasında yer almaktadır. Üsküdar Tıbbiye Caddesi üzerinde Sultan Abdülhamid Han Eğitim ve Araştırma Hastanesi (eski Gülhane Askeri Tıp Akademisi [GATA]) ve Selimiye Kışlası arasında yer alan bu binanın Haydarpaşa'da inşası ve Tibbiye'nin buraya nakli siyasi ve birtakım özel sebepler yüzünden döneminde farklı değerlendirmelere yol açmıştır. 1903 yılında açılışı yapılan bina, 1933 tarihli Üniversite Reformu'na kadar tıp eğitimine hizmet verdikten sonra uzun bir süre Haydarpaşa Lisesi, ardından Marmara Üniversitesi olarak hizmet vermiş, 2015 yılında ise aslı kuruluş maksadına uygun olarak yeni kurulan Sağlık Bilimleri Üniversitesi'ne tahsis edilmiştir.

Mek-teb-i Tibbiye-i Şâhâne binası 1933 yılına kadar Osmanlı coğrafyasından onlarca farklı milliyete mensup öğrenci yetiştirip ordunun ve sivil halkın hekim ihtiyacını karşıladıktan sonra (Y.MTV, 235/69) günümüzde de bu vizyon ile 62 farklı ülkeden gelen öğrencinin eğitim gördüğü bir mekân olarak sadece Türk tıbbına değil, dünya tıbbına da hizmet vermektedir (Sağlık Bilimleri Üniversitesi, <http://www.sbu.edu.tr/>. Erişim: 11.02.2019). Osmanlı'nın son döneminde başlayan Türkçe tıp eğitiminin Sağlık Bilimleri Üniversitesi çatısı altında, bu kadar çok yabancı ülkeden gelen öğrenciyi verilmesi, Türk tıbbının geldiği noktayı göstermesi açısından güzel bir örnektir.

Haydarpaşa'da Mek-teb-i Tibbiye-i Şâhâne'nin Açılışına Kadar Ana Hatlarıyla Osmanlı Tabâbeti

Osmanlı'da 1827 tarihli Tıbhâne-i Âmire'nin kuruluşundan evvel muntazam ve zamanına göre ileri bir tabâbetin olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü üç kıtaya hükmetmiş güçlü orduları olan Osmanlı'nın çok sayıda tabibe ihtiyaç duyduğu düşünülecek olursa tabâbetinin ileri düzeyde olduğu anlaşılacaktır. Yalnız o zaman çok ziyade terakki eden cerrahlık olup ordu ümerasından birçok kişi hem cerrahlık hem de askeri vazife ile uğraşma gelmiş olduklarından tıp işleri, askeri vakalar arasında karışmış ve bu yolda tarih sayfalarına pek az malumat girmiştir. Asker tabiplerin hemen hepsi de Osmanlı medreselerinde eğitim görmüşlerdi (Besim Ömer, 1320, s.57-58). Yine tıp eğitiminde ilki Yıldırım Bayezid döneminde kurulan darüşşifalar da önemli bir yere sahipti (Erbay, 2008, s. 578; Bayat, 2001, s.77-104).

Sistemli ve teşkilatlı olarak ilk defa Kanunî Sultan Süleyman Han döneminde Süleymaniye Camii civarında bir tıp medresesi ve yanında bir darülahâkîr (eczane) inşa edilerek bir tıbbiye mektebi açılmış oldu. Bununla beraber Osmanlı tıbbının eski devirlerden beri var olduğu Fatih zamanından itibaren kalemeye alınan bazı tıp ve tarih kitaplarında yazmaktadır (Uludağ, 2010).

Osmanlı'nın son dönemlerinde başlayan Batılılaşmanın da etkisiyle modern anlamda tıp eğitiminin temeli, Sultan II. Mahmud döneminde Hekimbaşı Mustafa Behçet tarafından 1827'de Şehzadebaşı civarında Tulumbacıbaşı Konağı'nda "Tıbhâne-i Âmire"nin kurulması ile atılmıştır. Dört sınıf olarak Tıbhâne-i Âmire unvanıyla açılan bu mektepten başka ayrıca bir "Cerrahhâne" tesis edilerek ikisinde de Batıda tıp ve cerrahi tahsili yapmış olan tabipler ve muallimler tarafından tedrisata başlanmıştır. Bu mektebin tesisinde maksadın ne olduğunu Sultan Mahmud şöyle izah etmişti: "Gerek ordumuz gerek memleketimiz için usta tabip yetiştirmeye acilen ihtiyacımız

olduğundan şimdi bir taraftan muhtaç olduğumuz tabipleri yetiştirip lâzım olan hizmetlerde istihdam ve diğer taraftan dahi tıp fennini kâmilan lisanımıza alıp lâzım olan kitaplarını Türkçe olarak bir araya getirmeye gayret etmeli ve önem göstermeliyiz." (Bayat, 2010, s.324-325).

Tulumbacıbaşı Konağı'ndaki Tıbhâne, 1836'da yer darlığı çeken Cerrahhâne ile birlikte Topkapı Sarayı'ndaki Otlukçu Kışlası'na nakledildi. Daha sonra Tıbhâne-i Âmire, 1838'de Galatasaray'a nakledilmiştir (Sarı, 2004, s.2). 1839 yılının sonunda Tıbhâne ve Cerrahhâne birleştirilerek Sultan Mahmud'un ismine nispetle "Darü'l-Ulûmi'l-Hikemiye-i Osmaniyeye ve Mek-teb-i Tibbiye-i Adliye-i Şâhâne" unvanıyla isimlendirilmiştir (Besim Ömer, 1316, s. 95-96).

1848 Beyoğlu yangınında mektep binasının kısmen yanması üzerine, mektep geçici olarak Mühendishane-i Berrî-i Hümayun olarak kullanılan Halıcıoğlu'ndaki Humbarahâne Kışlası'na nakledilerek orada eğitime devam edilmiş ise de yangında mektebin birçok âlet, edevât ve kayıtları bina ile beraber yanmıştı (Besim Ömer, 1316, s. 100).

1865 tarihinde zuhûr eden kolera esnasında Humbarahâne Kışlası hastane hâline dönüştürülerek Mek-teb-i Tibbiye-i Şâhâne'nin idâdi sınıfları Gülhâne'deki kışlaya, âli sınıfları Hasköy'deki Gergeroğlu Konağı'na nakledilmiştir. Hastalığın bertaraf edilmesinden sonra Mek-teb-i Tibbiye-i Şâhâne 1866'da Demirkapı'daki kışlaya gelmiştir (Kazancıgil, 1991, s.48).

1867 yılında II. Mahmud'un arzusu olan Türkçe tıp eğitimi yapmak ve memleketin her tarafı için muktedir tabip yetiştirmek maksadıyla Mek-teb-i Tibbiye-i Mülkiye-i Şâhâne tesis edilerek Türkçe eğitime başlanmıştır. Dört yıl kadar süren tecrübenin ardından 1870 yılında Sertabip Salih Efendi nezâretinde Mek-teb-i Tibbiye-i Şâhâne'de de tıp eğitiminin Türkçe yapılması hususunda Padişah irâdesi çıkmıştı (Besim Ömer, 1316, s.102; Yıldız, 2017, s.127-134) Mektep'te öğrenci sayısının artması üzerine Mek-teb-i Tibbiye-i Mülkiye-i Şâhâne önce Ahırkapı'ya ardından da 1894'te Kadırga'ya taşındı (Sarı, 2004, s.4).

Sultan II. Abdülhamid ve Mek-teb-i Tibbiye'nin Haydarpaşa'ya Nakli

1876-1909 yılları arasında 33 yıl padişahlık yapmış olan Sultan II. Abdülhamid bayındırlık, eğitim, sağlık gibi konularda çağın ihtiyaçlarına cevap verecek, hatta daha ötesi ülkeyi geleceğe taşıyacak projeleri düşünen vizyon sahibi bir isimdi (İzğöer & Tuğ, 2018, s.2).

Sağlık alanında bu dönemde yaptırılan hastanelerin sayısı dahi günümüzde tam olarak bilinemediğinden (Sarı, İzğöer, & Tuğ, 2014, s.2) II. Abdülhamid'in sağlık yatırımları üzerine çok daha fazla araştırma yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

II. Abdülhamid, hastaneler kurarken aynı zamanda Avrupa'daki yeni gelişmeleri de yakından takip etmekteydi. O zamana kadar henüz devası bulunamamış olan kuduz hastalığının ilacını bulan Pasteur'e kendi hesabından 1.000 frank hediye ve nişan takdim etmek (BEO, 795/59583), ardından bu aşı usulünü öğrenmek maksadıyla Paris'e Zoeros Paşa başkanlığında bir tıp heyeti göndermişti. Bu heyetin dönüşü sonrasında İstanbul'da Daülkelb ve Bakterioloji Ameliyathanesi (Kuduz ve Bakterioloji Laboratuvarı) dünyanın ilk kuduz tedavi merkezlerinden birisi olarak kurulmuştu. Yine çiçek aşısı için telkihane, tifüs, kolera, frengi gibi salgın hastalıkların yayılmasını önlemek için de tahaffuzhaneler kuruldu (Sarı, İzğöer, & Tuğ, 2014, s.84).

Tıp alanındaki gelişmelerin memlekete hemen aktarılmasına öncülük eden Sultan, tıbbiye mezunlarından yurtdışına eğitim için öğrenci de göndermişti. Osmanlı'nın son dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türk tıbbının gelişmesine katkıda bulunan Cemil Paşa, Şefik, Hamdi Paşa, Besim Ömer, Nuredin, Celâl İsmail, Fahri, Salih, Celâl Muhtar, Rifat Hüsameddin, Esad, Ahmed Fehim, Ali Rıza, Raşid Tahsin, İsmail Derviş Bey'ler II. Abdülhamid döneminde Avrupa'ya gönderilen isimler arasındaydı. Yurtdışına öğrenci gönderildiği gibi, aynı zamanda ülkeye yüksek ücretlerle dışarıdan uzmanlar da getirtilip bu hekimlerin ilminden yararlanıyordu (Besim Ömer, 1316, s.106).

II. Abdülhamid, tıp bilgisi ve hizmetinin tüm ülke sathına yayılmasını hedefliyordu. Ancak bu istek, 1827 yılında kurulmuş ve o tarihten beri konaklar, saray binaları, kışlalarda defalarca yer değiştirmiş Mekteb-i Tıbbiye ile mümkün olamazdı. Tıbbiye'nin son taşındığı Demirkapı'daki mekânlar yetersiz kalınca ihtiyaçları karşılayacak yeni bir Tıbbiye binası, devletin malî gücü sınırlı olmasına rağmen devrinde çok büyük masraflar yapılarak Haydarpaşa'da inşa edilmişti. Bu binanın açılışı Sultan'ın doğum günü olan 6 Kasım 1903 tarihine denk getirilmişti.

Sultan II. Abdülhamid döneminde Demirkapı'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye ile beraber Kadırga'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye binasının birleştirilmesi düşünülmüştü (Sarı & Akgün, 2015, s.143). Bu düşüncede Mekteb-i Tıbbiye'nin bu tarihlerdeki siyasi tartışmaların merkezlerinden birisi olması da etkili olmuştur. Bu tarihlerde birçok görevinin yanı sıra Umum Askeri Mektepler Nazırı ve Tophane-i Âmire Müşiri Zeki Paşa'ya "Marko Paşa'nın zamanından beri Yeniçeri ocağı haline gelmiş olan Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne de 1892 yılı haziranında bağlandı." Zeki Paşa, idaresi altındaki kuruluşları en modern şekilde işleterek, yeni ilerlemeleri ülkeye yerleştirmenin yollarını arayan ve de Sultan'a sadakatle sıkı sıkıya bağlı olan bir isimdi (Unat, 1998, s. 55-56). İşte Tıbbiye'nin nakil süreci bu tarihten itibaren başlamıştır.

Demirkapı'daki Mekteb-i Fünûn-ı Tıbbiye-i Şâhâne'nin pek dar ve harap olmakla beraber tıp talebelerinin muhtac olduğu muhtelif laboratuvarlardan da mahrum bulunmasından dolayı genişletilmesi düşünülmüştü. Bunun için ilk başta mevcut yerinde genişletilmesi akla gelse de Demirkapı'daki yerin bulunduğu mahallin çukur olmasından dolayı hava akımından mahrum olması ve burada sükûnetin pek olmaması hasebiyle yapılacak olan masrafın maksadî tam anlamıyla sağlayamayacağı anlaşılmıştı. İşte bu sebeple mektebin talebe muvâfık bir noktada tesis için Üsküdar tarafında Haydarpaşa Hastanesi civarında; etrafı açık, geniş ve temiz havası olan bir noktada Mekteb-i Tıbbiye kurulabilecekti. Aynı zamanda bu geniş alanda güzel bir botanik bahçesinin kurulması dahi mümkün olacaktı. Serasker Rıza imzalı 3 Ağustos 1893 tarihli belgede bu tarihte, İstihkâm ve İnşaat Dairesi'nde gerekli hazırlıklara başlanmış olduğu ve Padişah irâdesinin çıkmasıyla faaliyetlere başlanılacağı anlaşılmaktaydı (Y.MTV, 80/138).

Osman Şevki Uludağ, Mekteb-i Tıbbiye'nin Haydarpaşa'ya nakli meselesinin ilk önce Türkiye'de istihdam edilen Fransız ordusuna mensup Dr. Marjeri ve Fransız ordusu mühendisi Carré tarafından yapılan tetkiklerden sonra Eylül 1894'te Padişah'a verilen raporlarla ortaya çıktığını ifade etse de yukarıdaki

belgeden de anlaşılacağı üzere 1894 yılından bir yıl önce, 1893 yılında bu mesele Saray'ın gündemindeydi (Uludağ, 1941, s. 4632-4633).

Dönemin önemli isimlerinden Doktor Cemil Topuzlu, Mekteb-i Tıbbiye'nin Haydarpaşa'ya nakli işinde bu meseleyi Sultan'ın aklına ilk düşüren kişinin kendisi olmasa da düşünce aşamasında olan fikrin hızlanmasında katkısı olduğunu iddia etmiştir (Topuzlu, 1941, s. 4632). Doktor Cemil, Padişahın şehzade ve sultanlarını tedavi için Saray'a sık sık giden ve başarılı muayene ve ameliyatlarından dolayı da rütbe ve nişanlarla taltif edilen birisiydi. Doktor Cemil, düşünce aşamasında olan Mekteb-i Tıbbiye'nin Demirkapı'dan başka bir yere nakli meselesini, tarih vermeden aktardığı ziyaretlerin birinde Sultan'a açmıştı: "Bir gün, Padişah'ın yüzündeki beessümden cesaret alarak yavaş yavaş Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye'nin mevkii itibarıyla fena bir yerde olduğunu söyledim. Gülhane Kışlası'nın darlığını, şimendifer istasyonuna yakınlığından dolayı gürültünün bitip tükenmediğini ve bahusus hastanedeki levazımın pek noksan bulunduğunu anlattım. Sultan Hamid: 'Mekteb-i Tıbbiyemiz hakkında söylediğin şeyler nazar-ı dikkatimi celp etti. Yarın, selâmlık resminden sonra Serasker Rıza Paşa ile bu husus için görüşeceğim. Size mükemmel bir Mekteb-i Tıbbiye yaptırma vaadediyorum!' dedi."

Doktor Cemil, birkaç gün sonra Rıza Paşa ile görüştüğünde Sultan'ın şehir haricinde bir Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye yapılmasını irâde buyurdıklarını söylemişti. Doktor Cemil, Tıbbiye'nin şehir dışında kurulmasını, Padişah'ın askeri tıbbiye talebesinin şehir içinde bulunmasını istememesinden kaynaklandığını belirterek Padişah'ın fikrini "isabetsiz" bulmuştur (Topuzlu, 1994, s.59).

Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin Haydarpaşa'da inşası ve Haydarpaşa Hastanesi'nin dahi islah edilerek Serfiryat Hastanesi olarak kullanılmasına dair 15 Ekim 1894 tarihinde Padişah'tan irâde çıkmıştı. Ancak daha sonra Umum Askerî Mektepler Nezâreti'nden gelen gelen tezkirede; mektebin Haydarpaşa'ya nakli hâlinde orasının deniz aşırı olması hasebiyle mektebin lâ-yıkıyla teftiş edilemeyeceği gibi küllî masrafla inşa edilmiş olan Kimya Tahlilhanesi ile Doktor Nicole'e mahsus bakteriyolojihanenin de yeniden Haydarpaşa'da inşa edilmesi gerekeceğinden meselenin yeniden görüşülerek kendilerine bildirilmesi için 21 Ekim 1894'de Meclis-i Vükelâ'ya havale edilmişti (İ. HUS, 30/71). Bunun üzerine Meclis-i Vükelâ tekrar toplandı. Önceki karar, 19 Kasım 1894'de tekrar teyit edildi ve değişmedi (BEO.521, 39061; Uludağ, 1941, s. 4634). 26 Kasım 1894 tarihinde Mekteb-i Tıbbiye'nin Haydarpaşa'ya taşınmasına ve buradaki askeri hastanenin islahına dair irâde çıktı. Bu irâdede Tıbbiye'nin nakil sebepleri açıkça belirtilmişti. Buna göre Mekteb-i Tıbbiye'den mezun olan doktorlardan her yıl bir kısmının tıp ve cerrahi bilgilerini genişletmek için Avrupa'ya gönderilmekte oldukları ancak bu uygulamadan fayda yerine zarar hasil olduğu, bundan sonra bu usulden vazgeçilerek ilim erbabından muallim getirilerek tıp tahsilinin burada ikmal ettirilmesi, Osmanlı tabiplerinin ahlâklarını muhafaza ile beraber birçok tabibin bilgilerini genişletmek ve hazineye daha az masraf çıkarmak faydalarını sağlayacağı gerekçesiyle Mekteb-i Tıbbiye'nin Haydarpaşa'ya taşınması hedeflenmişti (Y.A.HUS, 313/87).

Mekteb-i Tıbbiye'nin temeli, 11 Şubat 1895 tarihinde, kesilen kurbanlar ve okunan dualarla atılmıştı. Törende Padişah'ın

maiyetinden Erkân-ı Harbiye Feriki Şakir Paşa ve Bâb-ı Seraskerî İnşaat Dairesi Reisi Hüseyin Paşa ve Selimiye Kışlası Kumandanı Mehmed Paşalarla, İnşaat Dairesi İkinci Şube Müdürü Mirliva İzzet Paşa, Üçüncü Liva Kumandanı Said Paşa, Haydarpaşa Hastanesi Sertabibi Mehmed Paşa, Süvari Asâkir-i Şâhâne Mirlivalarından Adil Paşalar ve İnşaat Başkâtibi Şükrü Bey ile Mühendis Mösyö Vallauray hazır bulunmuştu (Y.PRK.ZB, 15/20).

Yeni bina için planların hazırlanması ve inşaatından meşhur mimarlar Alexandre Vallauray ile Raimondo D'Aronco sorumlu kılınmıştı (Sarı, 2004 s. 5; Ceylan, 1995, s. 175-180). İnşaat nezarret edecek olan kişilerin tamamı ise Mühendishane-i Berrî-i Hümayûn'dan mezun olmuş muktedir zabitanıydı. Bunlar; Mirliva Rasim Paşa, Binbaşı Rıza Bey, Kolağası Şükrü Bey, Kolağası Hacı Ali Yusuf Efendi, Kolağası Ali Efendi, Yüzbaşı Süleyman Efendi, Mülâzım Agah Efendi idi (İkdam gazetesi, 7 Kasım 1903).

Yeni mektebin inşası, dönem itibarıyla Osmanlı'nın ekonomik sıkıntılar içinde olmasına rağmen kısa sayılacak bir sürede tamamlanmaya çalışılmıştı. Beş katlı olarak inşa edilen bu muazzam binanın açılışı 1903 yılında gerçekleşmişti. Binanın ortasında genişçe bir bahçe vardı. Bir cephesi Marmara'ya, ikinci ve üçüncü cephesi Selimiye Kışlası ile Haydarpaşa Hastanesi'ne, dördüncü cephesi Çamlıca taraflarına nâzır olmak üzere, dört kenardan mürekkep geniş ve yüksek bir zemin üzerindeydi. Binanın birinci katı teneffüşhane, ikinci katı yemekhane, üçüncü katı dersane, dördüncü ve beşinci katları yatakhane olarak planlanmıştı. Binanın dayanıklılık ve zarafetini artırmak için inşaat malzemelerinden bazıları İstanbul haricinden getirilmişti. Mektep binasının çatısı tamamen demirden mamul olup Belçika'dan getirilmişti. Kireç, Marsil-

ya'nın en iyi su kireciydi. Taşlar, Hereke ve Bilecik'teki ocaklardan özel olarak çıkarılmıştı. Yine pencereler için Viyana'dan getirilen demir çerçeveler ve Avrupa'dan getirilerek sanatkârlar tarafından yerli yerine konulan büyük ve müzeyyen bir demir merdiven, inşaatta dikkat çeken diğer unsurlardı (İkdam gazetesi, 7 Kasım 1903).

Binanın Marmara tarafına bakan kısmın üstünde binanın geneline azamet ve heybet bahşeden müzehhep arma vardı. Bu armada yazan tarih 1 Eylül 1900 olsa da açılış 1903 yılında gerçekleşmişti (Bkz. Fotoğraf 1). Armanın altında şu yazı yazılıdır:

Zînet-efzâ-yı makâm-ı kudsiyet-ittisâm-ı Hilâfet-i İslâmiye ve revnak-bahşâ-yı erîke-i Saltanat-ı Uzmâ-yı Osmaniye es-Sultân ibnû's-Sultân el-Gâzî Abdülhamid Hân-ı Sâni efendimiz hazretlerinin asr-ı kemâlât-hasr-ı Hilâfet-penâhilerinde hayyiz-ârâ-yı husûl olan meâsir-i fâhire-i celîle cümlesinden bulunan işbu Mekteb-i Fünûn-ı Tıbbiye-i Askeriye zât-ı hikmet-âyât-ı hümayûnlarının mes'adet-bahş-ı dîhîm-i şevket ve saltanat-ı uz mâ olduklarının yirmi beşinci sene-i mukaddese ve mübeccelesinde mükemmelen ve müceddeden te'sîs ü inşâ buyurulmuşdur. Cenâb-ı hayât-bahşâ-yı kâinât zât-ı ma'âlî-sıfât-ı hazret-i Hilâfet-penâhilerini kemâl-i satvet ve mezîd-i âfiyetle taht-ı mu'allâ-yı hilâfet-i kübrâda dâim ü mekîn ve nice nice mebnî-i cesîme ve âsâr-ı celîle-i hayriye inşâsına muvaffak buyursun, âmîn. Fî 6 Cemâziyelevvel sene [1] 318 [1 Eylül 1900].

Kitabeden de görüldüğü üzere Mekteb-i Tıbbiye binasına Sultan Abdülhamid'in saltanatının yirmi beşinci yılı olan 1 Eylül 1900 tarihi atılmıştır. Ancak bu binanın açılışı 6 Kasım 1903 yılında gerçekleştirilmiştir. İşte tam da bu noktada binanın geç açılışı ile ilgili birtakım iddialar ortaya atılmaktadır. Bu iddiaların en yaygın olanı inşaatın 1900 yılında tamamlandığı hâlde,

Fotoğraf 1. Mekteb-i Tıbbiye'nin Marmara'ya bakan tarafındaki arma ve kitabesi (Sarı, 2004)

hafiyeler tarafından Sultan Abdülhamid'e verilen bir jurnal dolayısıyla kapalı kaldığı yönündedir. A. Sever: "O vakitler, konusulanlara göre bu jurnal, esasen her zaman padişah aleyhine isyana hazır bulunan tıbbiyeliler, şayet Mektep Haydarpaşa'ya nakledilirse, oradaki İngiliz mezarlığına iltica ederek, onların himayesiyle Abdülhamid'in saltanatını hemen altüst ederlermiş. Nihayet Rieder Paşa'nın sarayı iknası ile Mektep, 1903 yılında açılabilirdi." (Sever, 1941, s.270-271). Bu iddia, ifade edildiği üzere söylenti üzerine ortaya atılmış bir iddiadır. İddiayı doğru bir bilgi gibi değerlendirmek pek mümkün değildir. Zira iddia, herhangi bir belgeye dayandırılmamaktadır. Kitabede yer alan 1900 tarihini dikkate alarak inşaatın bu tarihte tam olarak bitirilmiş olduğunu da söyleyemiyoruz. Çünkü açılışın gerçekleştiği günlerde bile Mektep ana binası ile beraber tabâbetin tüm tatbik sahalarına mahsus olan pavyonların inşaatlarından, sadece üçünün inşaatı tamamlanmıştı. Pavyonların adedi-umumi plana göre-yirmi dokuza ulaşması kararlaştırılmıştı (Besim Ömer, 1320, s.109). İşte bu sebeple kitabedeki 1900 tarihine bakıp da inşaatın tam olarak sonlandığını söyleyemeyiz.

Bu iddiada Saray'ı ikna eden kişi olarak ifade edilen Rieder Paşa ismi üzerinde de biraz durmakta fayda vardır. 1897 yılında inşaat devam ederken, daha önce de belirttiğimiz üzere Sultan Abdülhamid, yurtdışından alanının uzmanlarını getirip Osmanlı tıbbının geliştirilmesi politikası gereği olarak Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin idaresi ve tedrisatının islahı ve tabiplerin ecnebi memleketlerde eğitime ihtiyaç duymaması için Berlin Sefâreti vasıtasıyla Almanya'dan münasip birinin getirilmesini istemişti (HR.TH, 202/70). Sefâret tarafından belirlenen isimler, Profesör Doktor Robert Rieder ile muavini Doktor George Deycke olmuştu. Almanya'dan getirilecek olan bu iki kişiye sunulan maaş tekliflerinin kabulü sonrasında bunların İstanbul'a birkaç haftaya kadar hareket edecekleri Berlin Sefâreti'nden 6 Nisan 1898'de bildirilmişti (HR.TH, 210/13). Bu iki doktorun gelişi, 18 Nisan 1898 tarihinde İstanbul'da onaylanmıştı (BEO, 1111/83269). Doktor Rieder, İstanbul'a geldikten sonra Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne Müfettişi ve Gülhane Serîriyat Hastanesi nâzırı yapılmıştı. Rieder, devam etmekte olan inşaatı da denetlemekteydi. Rieder'in ilk zamanlar İstanbul'da popülaritesi oldukça yüksekti. Rieder Paşa'ya feriklik, yardımcısına da miralaylık rütbesi verilmişti (BEO, 1739/130352). Yine bu dönemde inşaat bittikten sonra Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin idaresinin Rieder'e verilmesi de düşünülmekteydi. Bu durum resmi yazışmalara bile yansımaktaydı (BEO, 1850/138701). Ancak daha sonra Rieder'in gözden düştüğü resmî belgelerden anlaşılmaktadır. Hâl böyle olunca daha önce düşünülmüş olan Mekteb-i Tıbbiye'nin idaresi Rieder Paşa'ya daha sonra verilmemiştir.

1903 yılına gelindiğinde Berlin Sefiri Ahmed Tefvik Bey tarafından Saray'a gönderilen 20 Ağustos 1903 tarihli yazıda, inşası biten Mektep binasının açılışının yapılması istenmişti. Ahmed Tefvik Bey yazısında, Profesör Rieder Paşa delâletle inşa ettirilip henüz resmî açılışı yapılmayan Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne hakkında birtakım entrikalar çevrilerek her gün ilerlemekte olan tıp ilminin ilerlemesini birçok cahilin bazı bâtil fikirlerle engellediklerini belirtmişti. Tefvik Bey, onca para sarfıyla inşa edilen ve milyonlarca ahalinin sıhhatine hizmet edecek olan böylesine büyük bir hayırlı eserin kullanımdan geri bırakılmamasını aynı zamanda bu hâlin Avrupa efkâr-ı umumiyesinde de pek büyük bir teessüre sebep olduğunu belirtmişti.

Tefvik Bey, yazısının devamında Rieder Paşa'ya güzellemeler yaparak bu açılışın gerçekleşmesinin Almanya imparatorunun da isteği olduğunu belirtmişti. O'na göre Rieder Paşa, Alman imparatorunun özel teveccühünü kazanmış ve özellikle Sultan Abdülhamid'in talebi üzerine bizzat seçilerek İstanbul'a gönderilmişti. Tefvik Bey, yazısının sonunda "mektebin açılışını men ile Rieder Paşa hakkında bir kıskançlık eseri olan bu hâlin İmparator hazretlerince pek ziyade teessüfle karşılanacağını" belirtmişti (Y.PRK.EŞA, 43/47).

Bu belgeden de anlaşılacağı üzere, Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne Müfettişi Rieder Paşa, Osmanlı ülkesine gelirken kendisine olan teveccühten 1903 yılında eser yoktu (Ayrıca bkz. Kazancıgil, 1998, 103).

Tefvik Paşa'nın yazısında mektebin açılışının Alman imparatorunun da isteği olduğu vurgusu önemliydi. Osmanlı'nın bu dönemde diğer Avrupa devletlerine kıyasla Almanya ile siyasî ilişkilerinin daha iyi olduğu bilinen bir gerçektir. Tefvik Paşa'nın bu yazısının Saray'da ne kadar etkili olduğu bilinmez ama bu yazıdan kısa bir süre sonra Mekteb-i Tıbbiye'nin açılışına karar verilmişti. Bu kararda neyin ne derece etkili olduğunu tam olarak kestirebilmek mümkün değildir. Zira arşivlerde, belgelelere doğrudan yansıyan herhangi bir şey bulunamamıştır. Ancak burada şu anlaşılmaktadır ki Alman makamları Osmanlı tıbbının geleceği üzerinde çok etkili olacak olan Mekteb-i Tıbbiye'nin açılışını ve bunun başına da bir Alman olan Rieder Paşa'nın getirilmesini önemsemekteydi. Bu durumda, Osmanlı üzerinde yeni bir nüfuz sahası kurulmuş olacaktı. Ancak Sultan Abdülhamid'in Almanların bu isteğine engel olduğunu söyleyebiliriz. Zira Mekteb-i Tıbbiye'nin başına geçirilmesi daha önce düşünülmüş olan Rieder Paşa Tıbbiye'nin başına getirilmemiştir. Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin idaresi 1909 yılına kadar Zeki Paşa'da kalmıştır (Yıldırım, 2015, s. 34). Nisan 1904 tarihinde Rieder Paşa, hizmet süresinin bitmesine daha varken sağlık sorunlarını gerekçe göstererek işinden ayrılmak istemiştir (Y.MTV, 259/9). Rieder, kısa bir süre sonra malulen emekli olmuş ve memleketine dönmüştür (HR.TH, 329/5).

Aslına bakılacak olursa mektebin eksiklikleri tamamlanmadığı için açılışı bu tarihe kadar gerçekleşmemiştir. Ancak buna rağmen yine de 1903 yılında açılmasına karar verilmişti. Bu kararda "tıp öğrencileri arasında II. Abdülhamid rejimine karşı hürriyetçi fikirlerin yayılması" iddiaları mevcuttur (Yıldırım, 2015, s. 34). Mektebin Sultan II. Abdülhamid'in doğum gününe rastlayan tarihte açılması ve durumun bu konuyla çok yakından ilgilenen Almanya Büyükelçiliği'ne özel olarak bildirilmesi 3 Ekim 1903 tarihinde kararlaştırılmıştı (HR.ID, 1357/48). Eksikliklerin hızlı bir şekilde tamamlanarak açılışın gerçekleştirilmesi kararı Almanya Sefaretine 5 Ekim 1903 tarihinde bildirilmişti (I.HR, 437/40). Görüldüğü gibi açılışın gerçekleştirildiği tarihte bile inşaat daha tam olarak bitirilmiş değildi.

8 Ekim 1903 tarihinde Gülhane'deki Mektebin tamamen tahliyesiyle Haydarpaşa'ya nakline dair irâde çıkmıştı. Ayrıca bu irâdede Haydarpaşa'daki mektebin etrafı pek açık olduğundan burada inzibatın hakkıyla takviyesine itina edilmesi de istenmişti. Bunun için Tophane-i Âmire Müşîri ve Umûm Mekâtib-i Askeriye-i Şâhâne Nâzırı Zeki Paşa, Haydarpaşa'ya gönderilmiş ve Mektep ve civarını teftiş ile Mektep'in hangi kapıları kapalı bulundurulacak hangilerinden talebinin girip çıkması lâzım geleceği ve bahsi geçen mahallin genişliği sebebiyle

öteden beri Mektep'te muhafaza için bulundurulmuş neferât ve zâbitânın artırılmasının gerekip gerekmeyeceği öğrenilmek istenmiştir (İ. AS, 47/13).

Zeki Paşa, Mektep'in denetlenmesi için bizzat gitmiş, lazım olan inzibat tedbirlerini yerinde görmüştür. Mekteb-i Tibbiye-i Şâhâne Dâhiliye Müdürü de Zeki Paşa'ya bu denetimde eşlik etmiştir. Mektep'in her tarafı gezilmiş ve on sekiz kapı olduğu görülüp bunlardan on dördü kapalı bulundurulmuş diğer dördüyle idare-i maslahat olunması Müdür'e tebliğ kılınmıştı. Mektep'in zaptı raptı için hapishane ile sair mahallerde ve kapılarda nöbet beklemek üzere iki bölük asker bulundurulması ve Mektep'in bodrum katının pencerelerine demir parmaklık konulması ve iç aydınlatması için hava gazı konulması gerekli görülmüştü (Y.MTV, 252/106).

9 Ekim 1903 tarihinde Sadrazam Ferid tarafından Dâhiliye nâzirına gönderilen yazıda, yine açılışa ilgili Dâhiliye Nezâreti'nin görev sahasına giren konularda talimat verilmişti. Talimata göre, Haydarpaşa'dan Üsküdar'a uzanan ve umuma mahsus olan ve Mektep ile hastane payyonları arasında uzanan büyük yolun mektebin inşaat zeminine kadar düzenlenmesi ve bununla birlikte bu yoldan geçen Üsküdar ve Kadıköy Gaz ve Su Şirketleri ana borularının caddenin yeni durumuna göre tanzim ve tadil edilmesi istenmişti. Sadrazam Ferid son olarak, Gülhane'deki mektebin kâmil tahliyesi, tüm teşkilâtının da Haydarpaşa'daki mektebe nakli hususlarına dair irâde çıktığından gereğinin yapılmasını istemişti (DH.MKT, 776/20).

Mekteb-i Tibbiye-i Şâhâne'nin yeni binasının açılışı daha önceden kararlaştırıldığı üzere Sultan'ın doğum gününde gerçekleştirilmiştir. Açılış için gerekli güvenlik tedbirleri alınıp, belediye hazırlıklar yapıldıktan sonra açılış icra edilmişti. Açılışa dair alınan güvenlik tedbirlerinin abartılı olduğu düşüncesi, dönemin siyasî konjonktürünün dikkate alınarak değerlendirilirse daha doğru ve tarafsız bir değerlendirme yapılabilecektir.

Sultan II. Abdülhamid'in devr-i saltanatında maarif ve tıbbın ilerlemesi için yapılan yüzlerce eserden birisi olan Mekteb-i Tibbiye-i Şâhâne'nin muazzam binasının resmî açılışı daha önceden kararlaştırıldığı üzere 6 Kasım 1903 Cuma günü gerçekleştirilmiştir. Bu açılış dönemin İkdâm, (İkdâm gazetesi, 7 Kasım 1903) Servet, (Servet gazetesi, 7 Kasım 1903) ve Servet-i Fünun (Servet-i Fünun gazetesi, 13 Kasım 1903) gibi büyük gazetelerine ayrıntılı bir şekilde yansımıştı.

Açılış günü saat 8 civarlarında Mekteb-i Tibbiye-i Şâhâne ve Mekteb-i Tibbiye-i İdadî öğretim ve idari kadrosu ile öğrencileri yeni binanın denize nazır olan cephesinin ortasında saf halinde dizilmişlerdi. Mekteb-i Tibbiye-i Şâhâne öğrencileri girişin sağ ve Mekteb-i Tibbiye-i İdadî talebesi sol tarafında ve o yıl mezun olan efendiler büyük ve süslü merdivenin üzerinde yerlerini almışlardı. Saat 9 civarlarında Askeri Mektepler İkinci Nazırı Ferik Ziya Paşa, biraz sonra Askeri Mektepler Müfettişi İsmail Paşa, Üsküdar Mutasarrıfı Hamdi Bey ve Üsküdar ciheti Kumandan Muavini Ali Şamil Paşa ve diğer zevat mektebe gelmişlerdi.

Saat dokuz buçukta resmî açılışa memur buyurulan Askeri Mektepler Nazırı ve Tophane-i Âmire Müşiri Zeki Paşa ve Şehremini Rıdvan Paşa istimbote ile Kavak iskelesine ulaşmışlar ve bir sandal ile iskeleye çıkarak orada Askeri Mektepler İkinci Nazırı Ferik Rıza, Mekteb-i Tibbiye-i Şâhâne Ders Nazırı Mahmut, mekteb-i mezkûr müdürü Zeki ve yeni binanın inşaatına memur Rasim Paşalar ile inşaat heyetinden Binbaşı Rıza Bey ve

Kolağası Şükrü Efendi tarafından karşılanmışlardır. Zikredilen şahıslar bir arabaya binerek mektep binası önüne ulaştıkları zaman Üsküdar Mutasarrıfı Hamdi Bey ve Ali Şamil Paşalar ile mektep idareci ve hocaları tarafından resmî karşılama gerçekleştirilmiştir.

Bu karşılama Zeki Paşa, bir nutuk irat etmişti. Zeki Paşa konuşmasına Padişah'a dualar ederek başlamıştı. Zeki Paşa, Padişah'ın tahta çıkışından beri maarifin ilerlemesi için onca mektep inşa ve tesis buyurdıkları gibi Mekteb-i Tibbiye-i Şâhâne'nin eski mevkiini münasip bulmayarak gerek laboratuvar ve gerek diğer eğitim malzemelerinin arzu edilen derecede olmadığını dikkate alıp bu meyanda ve o kadar büyük esere ilave olmak üzere bu büyük ve güzel mektebin inşasına emir verdiğini dikkate alıp bu meyanda ve o kadar büyük esere ilave olmak üzere bu büyük ve güzel mektebin inşasına emir verdiğini söylemiştir. Zeki Paşa bu kısa konuşmasından sonra yine Padişah'a dualar ederek konuşmasını "Padişahım çok yaşa!" diye sonlandırmıştı. Zeki Paşa'nın ardından Üsküdar Asitâne Rufai Tekkesi Şeyhi Ziya Efendi tarafından Padişah'a dualar edildikten ve tüm hazırun "âmîn" dedikten sonra kurbanlar kesilmişti. Resmî açılış icra edildikten sonra Zeki ve Rıdvan Paşalar ile Mekteb-i Tibbiye-i Şâhâne ve Mekteb-i Tibbiye-i İdadî hocaları resmî açılışa hazır bulunan zevât-ı kirâm ile binlerce hazırun binaya giderek yemekhaneleri, dershaneleri, yatakhaneleri, asıl binanın karşısında bulunan serîriyathaneleri gezmişler ve bu vesile ile de tekrar padişaha dualar etmişlerdi. Mektep içinde hazıruna şekerler, şerbetler ve kahveler ikram olunmuştu (Servet gazetesi, 7 Kasım 1903).

Resmî açılışa hazır bulunan zevat şu isimlerden oluşmaktaydı: Askeri Mektepler Nazırı ve Tophane-i Âmire Müşiri Zeki Paşa ve Şehremini Rıdvan Paşa, Askeri Mektepler İkinci Nazırı Ferik Rıza Paşa, Askeri Mektepler Müfettişi İsmail Paşa, Üsküdar Mutasarrıfı Hamdi Bey, Mekteb-i Tibbiye-i Şâhâne Ders Nazırı Ferik Mahmut Hakkı Paşa, Serîriyat-ı Dâhiliye Muallimi Ferik Zoeros, Fenn-i Kibâle ve Serîriyat-ı Vilâdiye Muallimi Ferik Besim Ömer, Teşrih Muallimi Ferik Mazhar, Serîriyat-ı Hariciye Muallimi Sadettin Cemil Paşalar, Gülhane Serîriyat Hastanesi Müdürü Ferik Rieder Paşa, Yaverandan Ahmet Hamdi Paşa, Üsküdar Ciheti Kumandanı Muavini Ali Şamil Paşa, Mekteb-i Tibbiye-i Şâhâne Müdürü Zeki Paşa, Tıp Kanunu Muallimi Rüştü Paşa, Hıfzıssıhha Muallimi Ferdinand Paşa, Fizyoloji Muallimi Şakir Paşa, Ensac Muallimi Cemal Paşa, Ameliyat-ı Cerrahiye Muallimleri Nurettin ve Osman Paşalar, Serîriyat-ı Hâriciye Muallim Muavini ve Kimya Muallimleri Vâsıl, Ali Rıza ve Fehmi Rıza, Rieder Paşa'nın Muavini Miralay Deycke Bey, Hikmet-i Tabiiye Muallimi İsmail Ali, Hayvanât Muallimi Hulusi, Emrâz-ı Asabiye Muallimi Raşid Tahsin, Teşrih-i Marazî Muallimi Rifat Hüsameddin, Emrâz-ı Umumiye Muallimi Yüzbaşı Neşet, Emrâz-ı Dâhiliye Muavini İsmail Besim, Fenn-i Kibâle Muallim-i Sânisî Mustafa, Serîriyat-ı Vilâdiye Muavinleri Zeki ve Burhaneddin, Serîriyat-ı Hâriciye ve Dâhiliye Muavinleri Mustafa Şükrü ve Burhan, Sereczacı Kaymakam Refik Bey Efendiler, Mekteb-i Tibbiye-i Şâhâne Dâhiliye Müdürü Kaymakam Hacı Zahid Bey ile Dâhiliye Binbaşısı Kasım Efendi ve Mekteb-i mezkûrun diğer muallim ve zabıtları, Mekteb-i İdadî-i Tıbbî Müdürü Miralay Zekai, Dâhiliye Müdürü Miralay Ali Tevfik, Resim Muallimleri Miralay Seyid ve Halil, Ders Nazırı Kaymakam Kadri, Riyaziye Muallimi Kaymakam Subhi Bey Efendiler, Dâhiliye Binbaşısı Hasib, Lisan Muallimi Binbaşı Derviş, Dâhiliye Kolağası Kâzım Beyler, Darülaceze Emrâz-ı Cildiye Tabibi İzzet Kâmil Bey, Gülhane Hastanesi

Masaj Muallimi Hofman ve Operatörü Mösyö Wieting ve sair birçok zevat katılmıştı. Bahriye Nezâreti Fotoğrafçısı Sami Bey tarafından resmî açılış sırasında açılışa katılanların fotoğrafları alınmış olduğu gibi açılış müteakip Mektep ile müştemilatının muhtelif manzaralarının fotoğrafları alınmıştır (İkdam gazetesi, 7 Kasım 1903). Bu fotoğraflardan maalesef günümüze ancak birkaç tanesi ulaşabilmiştir (Bkz. Fotoğraf 2, 3, 4 ve 5).

Burada törene katılanlar arasında Rieder Paşa'nın da olduğunu görüyoruz. Böylelikle Dr. Rifat Osman'ın gözden düştü diye Rieder'in törene davet edilmediği yönünde vermiş olduğu bilginin doğru olmadığını anlıyoruz (Kazancıgil, 1998, 103).

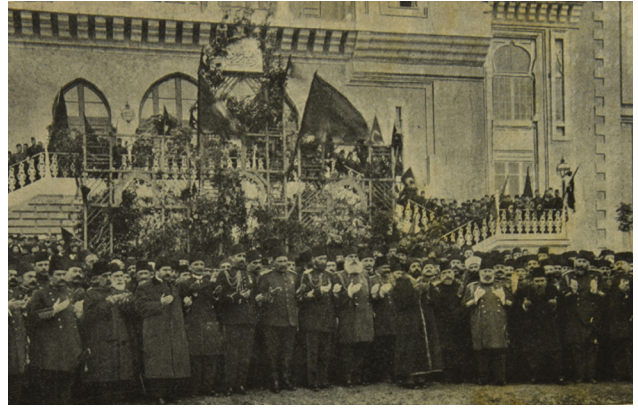
Mekteb-i Tıbbiye'nin Haydarpaşa'ya taşınmasıyla birlikte tıp ilminin Osmanlı ülkesinde ilerlemesi ve öğretiminde çok büyük bir adım atılmış oluyordu. Mekteb-i Tıbbiye'nin Haydarpaşa'ya nakli şüphesiz tüm kesimler tarafından memnuniyetle karşılanmamıştı.

Süheyl Ünver, bu naklin yanlış olduğunu düşünenlerden olup Tıbbiye'nin burada kaldığı 30 yıl zarfında hastaların ve doktorların buraya pek gitmek istemediklerini belirtmektedir (Ünver, 1935, s.5).

Gitmek istemeyen doktorların en büyük gerekçelerinden biri, yeni binanın İstanbul'da beldenin içtimai merkezinde bulunması düşüncesiydi. Osman Ergin Mektep'in nakline ilk başta bazı kişilerin karşı çıkmasına rağmen bu kişilerin Haydarpaşa'daki binanın azameti önünde sözlerinin bir süre sonra küçük kaldığını belirtmektedir (Ergin, 1977, s. 1403). O dönem Mekteb-i Tıbbiye'nin hocalarından Besim Ömer, Mektep açılırken, Mekteb-i Tıbbiye ile müştemilatının Avrupa'da bile emsaline tesadüf edilemeyecek bir mükemmeliyet derecesine haiz olacağını ifade etmiştir (Besim Ömer, 1320, s. 54).

Mektep açıldıktan sonra da Sultan Abdülhamid'in bu mektebe dair desteği sürmüştü. Binanın eksik kalan kısımlarının inşasının devamı, eğitime dair lâzım olan ihtiyaçların karşılanması gibi muhtelif giderlerin karşılanması ve eksikliklerin tamamlanmasında Sultan'ın büyük destekleri görülmüştü (Sarı ve ark., 2004, s.34). Bu bağlamda Mekteb-i Tıbbiye'nin aydınlatılması için hava gazı getirilmesi ve laboratuvarıyla birlikte bir kuduz hastalıkları tedavisinin kurulması için 18 Aralık 1903'de Padişah irâdesi çıkmıştı (BEO, 2236/1676980). 1904 yılı Kasım ayında da Topkapı Sarayı bahçesinde bulunan kuduz hastalığı tedavihanesi ve aşı ameliyathanesinin Haydarpaşa'ya nakledilmesine dair karar çıkmıştır (BEO, 2442/183150). Yine hemen bu dönemde Mekteb-i Tıbbiye'de Teşrihane, Hariciye Serîyatı Ameliyathanesi ve amfi-teatrın da inşa edildiğini Mayıs 1904 tarihli belgelerden takip edebilmekteyiz (BEO, İ.AS, 51/32).

II. Abdülhamid 1893 tarihinde İstanbul Askeri Tıbbiye Mektebinde okuyan 4 öğrenci tarafından kurulan İttihat ve Terakki Cemiyeti (Üner, 1976, s.79) tarafından 1909 tarihinde tahtan indirildikten sonra Haydarpaşa'daki Askeri Tıbbiye, Dârülfünûn-ı Osmanî Tıp Fakültesi adı altında Mülki Tıbbiye ile birleştirildi (Terzioğlu, 2000, s. 9). Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne Haydarpaşa'da, Demirkapı'ya göre çok geniş mekânlara sahip olmasına rağmen Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp Savaşı (1911-1912) ile başlayıp Balkan (1912-1913), Birinci Dünya (1914-1918) ve İstiklal Savaşları ile devam eden zorlu savaş yıllarında, tasarlanmış olan diğer pavyon binaları yapılamadı (Yıldırım, 2015, s. 16). Günümüzde Mekteb-i Tıbbiye binası 2015 yılından itibaren Sağlık Bilimleri Üniversitesi olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Fotoğraf 2. Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin açılışı (Besim Ömer, Nevsal-i Afîyet, Üçüncü Sene, 1320)

Fotoğraf 3. Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin açılış töreni için yapılan hazırlıklardan bir görünüm (Sarı, Akgün, & Kurt, 2011)

Fotoğraf 4. Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin 6 Kasım 1903 tarihinde yapılan açılış töreni (Sarı, Akgün, & Kurt, 2011)

Fotoğraf 5. Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin inşa edildiği tarihlerdeki genel görünümü (İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphanesi, 90558/1)

Sonuç

Osmanlı Devleti üç kıtaya yayılan coğrafyası ve onlarca farklı milleti bir bayrak altında huzur ve güven içinde yüzyıllar boyu başarılı bir şekilde idare etmesiyle ön plana çıkmış bir devlettir. Bu başarılı idarede tek dayanak noktası şüphesiz devletin sahibi olduğu güçlü siyasî idare ve ordu değildi. Bunda sosyo-kültürel, ekonomik, adalet, sağlık gibi politikalara verdiği önem de etkili olmuştur.

Devletin tıp eğitimini ilk başlarda temel eğitim kurumları olan medreselerde yaptığı, Kanunî Sultan Süleyman döneminden itibaren sadece bu iş için tıp medreseleri teşkil ettiği bilinen bir gerçektir.

Osmanlı, Batılılaşmanın etkisinin arttığı 19. yüzyılda, modern anlamda tıp eğitimi yapmak, tabiplerin yurtdışına giderek eğitim almalarının önüne geçip ihtiyacı ülke içinde karşılamak

için ilk kez 1827 yılında Tıbhâne-i Âmir'e'yi kurmuştu.

Son devir padişahlarından II. Abdülhamid diğer sahalarda olduğu gibi sağlık yatırımları ile de ön plana çıkan bir padişahı. Abdülhamid devr-i saltanatında, Mekteb-i Tibbiye'nin ülkenin sivil ve askerî hekim ihtiyacını karşılayamadığını görmüş ve modern anlamda tam teşkilatlı bir mektep inşasını düşünmüştü. Bu maksada en uygun yer olarak da Haydarpaşa belirlenmişti.

Yapılan değerlendirmeler sonrasında yeni Mekteb-i Tibbiye binasının inşaat temeli 1895 yılında atılmış ve 1903 yılında Sultan'ın doğum gününde açılışı gerçekleştirilmiştir. Bu inşaat, yapılan harcamalar ve teknik özellikler yönüyle devrinin en önemli binalarından birisi olmuştur. Bu da Sultan'ın ülkedeki tıp eğitimine verdiği önemin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmıştır.

Kaynaklar**Osmanlı Arşivi Belgeleri (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)**

BEO, İ.AS, 51/32.
BEO, 1111/83269.
BEO, 1739/ 130352.
BEO, 1850/138701.
BEO, 2236/1676980.
BEO, 2442/183150.
BEO, 795/ 59583.
BEO, 521, 39061.
DH-MKT, 776/20.
HR.TH, 329/5.
HR.TH, 202/70.
HR.TH, 210/13.
HR-ID, 1357/48.
İ.AS, 47/13.
İ.HUS, 30/71.
İ.HR, 437/40.
Y.MTV, 80/138.
Y.PRK. EŞA, 43/47.
Y.PRK. ZB, 15/20.
Y.MTV, 259/9.
Y.MTV, 252-106.
Y.MTV, 235/69.
Y.A.HUS, 313/87.

Diğer Kaynaklar

Bayat, A. H. (2010). Tıp Tarihi. İstanbul: Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği Yayınları
Bayat, A. H. (2001). Osmanlı Dönemi Darüşşifaları, Saray Hastaneleri ve 19. yüzyıl hastaneleri üzerine bibliyografya denemesi. *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi*.
Besim Ömer, (1316). Nevsâl-i Âfiyet İkinci Sene. İstanbul: Alem Matbaası.
Besim Ömer, (1320). Nevsâl-i Âfiyet. Üçüncü Sene, İstanbul.
Kazancıgil, A. (Hazırlayan) (1991). "Binbaşı Elhaç Rıza Tahsin". Tıp Fakültesi Tarihçesi (Mir'ât-ı Mekteb-i Tibbiye). İstanbul: Özel Yayınları.
Ceylan, O. (1995). Alexandre Vallauray ve iki yapısı. *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi*, İstanbul.
Erbay, F. (2008). İstanbul Medreselerinde, Tıp ve Sağlık, 1. Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi 10. Ulusal Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı, C. 1, İstanbul: 20-24 Mayıs 2008.

Ergin, O. (1977). Türk Maarif Tarihi C. 3-4. İstanbul: Eser Matbaası.
İkdam Gazetesi, 7 Kasım 1903.
İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphanesi, 90558/1.
İzğöer, A. Z., & Tuğ, R. (2018). Tebriknâme-i Millî Sultan II. Abdülhamid'in İlk Yirmi Beş Yılı (1876-1900). İstanbul: Sağlık Bilimleri Üniversitesi Yayınları.
Sarı, N. (2004). Mekteb-i Tibbiye, DİA, C.27, Ankara.
Sarı, N., Akgün, B., & Kurt, Ü.E. (2011). Kuruluşundan 1933 Reformuna Fotoğraflarla Dârülfünun Tıp Fakültesi, İstanbul.
Sarı, N., İzğöer, A.Z., & Tuğ, R. (2014). II. Abdülhamid Devri'nde Kurulan ve Geliştirilen Hastaneler. İstanbul: Nobel Yayınları.
Sarı, N., & Akgün, B. (2015). Haydarpaşa'da Âbidevi Eser: Mekteb-i Tibbiye-i Şâhâne, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*.
Servet Gazetesi, 7 Kasım 1903.
Servet-i Fünun Gazetesi, 13 Kasım 1903.
Sever, A. (1941). Mektebi Tibbiyeye Ait Eski Hatıralar. *Poliklinik Dergisi*, Yıl 8, 92.
Terzioğlu, A. (2000). İstanbul Tıp Fakültesi Tarihçesi, *İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi*, C. 63, Sayı 2, İstanbul.
Topuzlu, C. (1941). Tibbiyenin Haydarpaşa'ya Nakli Meselesi Üzerine, *Tıp Dünyası*, C. 14, No 5-157.
Topuzlu, C. (1994). İstibdat-Meşrutiyet-Cumhuriyet Devirlerinde 80 Yıllık Hatıralarım. 3.Baskı, İstanbul, Arma Yayınları.
Kazancıgil, R (Çev.). "Tosyaviyzade Dr. Rifat Osman" (1998). Hayatım ve Hatıratım Dr. Rifat Osman'ın Öğrencilik ve Gülhane Anıları (1879-1921). Ankara: GATA Basımevi.
Unat, E. K. (1998). Türk Veteriner Hekimliğinin Gelişmesinde Mustafa Zeki Paşa'nın Etkisi, *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, IV.
Uludağ, O. Ş. (1941). Tibbiye'nin Haydarpaşa'ya Nakli, *Tıp Dünyası*, C.14, No 3-155.
Uludağ, O. Ş. Hazırlayan: Kahya, E. (2010). Osmanlılar Devrinde Türk Hekimliği, TTK Yayınları.
Unat, E. K. (1998). Türk Veteriner Hekimliğinin Gelişmesinde Mustafa Zeki Paşa'nın Etkisi.
Üner, R. (1976). Talat Paşa ve Küçük Talat Bey. *Hayat Tarih Mecmuası*, 5.
Ünver, S. (1935). İstanbul Tıp Fakültesi 1827-1934. 107 Yılda Geçirdiği Çılgırlar, Dirim Ayrı Baskı, Sayı 1-2.
Yıldırım, N. (2015). İstanbul Tıp Fakültesi Tarihine Bakış, İstanbul.
Yıldız, A. (2017). Osmanlı İmparatorluğu'nda Sivil ve Türkçe Tıp Eğitimine Geçiş, *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası* C. 70, Sayı 3, Ankara.
Sağlık Bilimleri Üniversitesi, web sitesi: Erişim adresi: <http://www.sbu.edu.tr/>. Erişim: 11.02.2019.